

ERKEN HRİSTİYANLIK DÖNEMİ'NE AİT BİR LAHİT

Esra KESKİN*

Atıf/©: Keskin, Esra (2018). Erken Hristiyanlık Dönemi'ne Ait Bir Lahit, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, ANARSAN Sempozyumu Özel Sayısı, Ekim 2018, Cilt 11 Sayı 2 , ss. 1067-1078

Özet: Roma İmparatorluğu'nda 4. yüzyıldan itibaren Hristiyanlığın resmi bir din olarak kabul edilmesini müteakip, yeni dinin kendine özgü sembolik anlatımı hızlı bir şekilde sanatı etkilemeyi başlar. Erken Hristiyanlık Dönemi sanatı olarak tanımlanan bu dönemin başlangıcında yeni şekillenmeye başlayan ve kuralları belirginleşmemiş olan sanatsal anlatımın ilk örnekleri, henüz geçmişinden kopamamıştır. Bundan ötürü eserlerin bezenmesinde paganizm ve Hristiyanlığa ait öğelerin birlikte kullanıldığı görülür. Bu döneme ait eserlerin dekore edilmesinde, motif repertuarı aynı olmakla birlikte, bölgesel ve dönemsel beğenilerin farklılığı kompozisyonlarda karşımıza çıkar. Eserin ortaya koyduğu üslup ise atölyeye bağlı olarak değişir. Bu makale kapsamında Erken Hristiyanlık Dönemi'ne ait Amasya Müzesi'nde bulunan bir lahit ele alınarak, sanatsal ve üslupsal özellikleri bakımından incelenmiş, mevcut verilerin ışığı altında sanat tarihi içerisindeki yeri ortaya konulmuştur. Amasya Müzesi Bahçesi'nde sergilenen lahit, Müze envanter defterine A.83.12.1 numarasıyla kayıt edilmiş olup, Aksalur Köyü'nden, 26.12.1983 tarihinde, satın alma yoluyla Müze'ye getirilmiştir. Monolit olarak, kireçtaşından yapılmış lahit, kapaksızdır. Eserin arka yüzeyinde, alt köşelerde kırılmalar ve tahribat nedeniyle çatlaklar mevcuttur. Eserin ön cephesi bezemeli olup, diğer cepheleri bezemesizdir. Süslemede kabartma ve oyma tekniği birlikte kullanılmış olup, eser yüzeyinde; figüratif, bitkisel, geometrik ve sembolik motiflerden oluşan kompozisyon görülmektedir. İnsan ve hayvan başları paganizmin etkisini, haç motifi ise direkt Hristiyanlık etkisini yansıtır. Eser yüzeyinde yer alan asma ve sarmaşık motifleri sembolik anlamları nedeniyle erken dönemden itibaren Hristiyan sanatında yaygın olarak kullanılmıştır. Ancak bu motiflerin yüzyıllar boyunca insanlığın ortak sanat repertuarında olması ve burada pagan figürlerle birlikte

Makale Geliş Tarihi: 20.09.2018/ Makale Kabul Tarihi: 27.09.2018

Bu makale Turnitin programında kontrol edildi. *This article was checked by Turnitin.*

Bu makale ANARSAN sempozyumunda sunulmuş aynı başlıklı bildirinin tam metnidir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Hitit Üniversitesi, Sanat Tarihi Bölümü, esrakeskin@hitit.edu.tr, esrakeskin19@gmail.com

kullanılması düşündürücüdür. Bilim dünyasına ilk defa tanıtılacak bu eser ile Amasya İli'nin Erken Hıristiyanlık Dönemi Sanatına ilişkin yeni bilgiler gün ışığına çıkacaktır. Bu bilgiler bölgeye ait sanat üslubunun analiz edilmesi bağlamında yapılacak diğer araştırmalar içinde bir kaynak teşkil edecektir.

Anahtar Kelimeler: Roma, Bizans, Hıristiyanlık, Amasya, Lahit.

A Sarcophagus Of The Early Christian Period

Citation/©: Keskin, Esra (2018). A Sarcophagus Of The Early Christian Period, Hitit University Journal of Social Sciences Institute, Symposium of AAHA, Special Issue, Year 11 Volume 2 October 2018, ss. 1067-1078

Abstract: *In the 4th century, after Christianity was regarded as an official religion in the Roman Empire, it began to influence art in a form of its own symbolic expression. At the beginning of the Early Christian Era, the first art examples of this period, which have just begun to be shaped and whose rules have not yet become clear, have not yet broken their past. For this reason, it is seen that the items of paganism and Christianity are used together in the artwork. The repertoire of motifs used in the ornaments of this period is the same, but the composition is different by the influence of regional and periodical enjoyment. The style of the work varies depending on the workshop. In this article, a sarcophagus at the Amasya Museum belonging to the Early Christian Period was examined in terms of its artistic and stylistic characteristics and its place in the history of art was revealed under the light of existing data. The sarcophagus exhibited in the Amasya Museum Garden was registered with the number A.83.12.1 of the Museum inventory book and brought to the Museum from Aksalur Village on 26.12.1983 through purchase. As monolith, sarcophagus made of limestone is of boat type, without lid. There are cracks on the back surface and bottom corners of the work due to breakage and destruction. Only the front surface of the work is decorated with decorations. Embossing and carving techniques are used together on the decoration of surface. The composition is composed of figurative, vegetal, geometric and symbolic motifs. Detailed information about these motifs is given in the article. This paper is a new source of the Early Christianity period of Amasya.*

Keywords: Roman, Byzantine, Christianity, Amasia, Sarcophagus.

I. GİRİŞ

Bu makalede Amasya Müzesi Bahçesi'nde sergilenen bezemeli bir lahit ele alınarak, sanat ve üslup özellikleri bağlamında değerlendirilmiştir. Lahit ön yüzeyinde görülen kompozisyonu oluşturan öğelerin farklı dönemlere işaret ediyor olması tarihlendirme ve atölye sorunlarını gündeme getirmektedir. Erken Hristiyanlık Dönemi lahit örneklerini konu alan yayınların az sayıda olması nedeniyle değerlendirme bezemeyi oluşturan öğeler ve üslupları üzerinden yapılarak bir sonuca varılmaya çalışılmıştır. Bilim dünyasına ilk defa tanıtılacak eser, Paganizmden Erken Hristiyanlığa geçişi gösteren bir örnek olması nedeniyle daha sonra yapılan çalışmalar için de önem arz etmektedir.

Anadolu Roma, Hristiyanlık ve Bizans Dönemi lahitleri konusundaki kapsamlı yayınlardan biri Guntram Koch tarafından yapılmıştır. (Koch, 2010). Likya lahitlerini konu alan kitap çalışması Vedat İdil tarafından 1998 yılında ve Likya lahitleri ve ölü gömme gelenekleri üzerine makalelerde Elif Özer tarafından 2000 ve 2016 yayınlanmıştır. Nuşin Asgari'nin Bithynia-Prokonnesos (Marmara Adası), Kadıköy, Uşak Selçukler ve çevresi ve Anadolu lahitlerini ele aldığı makaleleri bulunmaktadır (Asgari, 1977; 1978; 1982). Adana Arkeoloji Müzesi'nde bulunan Misis Lahdi ve Elaiussa Sebaste lahdi konusunda yazılmış makaleler mevcuttur (Çelik, 2010; Buyruk, 2013; Aydın, 2017). Ahmet Çelik tarafından Adana Müzesi'nde bulunan Roma İmparatorluk Dönemi lahitleri konu alan bir yüksek lisans tezi Çukurova Üniversitesi'nde yapılmıştır (Çelik, 2010). Otto Feld'in Orta Bizans Dönemi lahitleri konu aldığı makalesi 1970 yılında basılmıştır. Demre, Karabel Asarcık ve Batı Asarcık'ta yapılan yüzey çalışmaları sonucunda ele geçen lahitler Bülent İşler tarafından yayımlanmıştır (2010: 186-196; 2016: 183-198; 2017: 161-185). Doğu Dağlık Kilikya Bölgesi lahitlerini konu alan yüksek lisans tezi Gül Karaüzüm tarafından Mersin Üniversitesi'nde bitirilmiştir (2005). 2008 yılında Tuna Akçay'ın Mersin Üniversitesi'nde tamamlamış olduğu yüksek lisans tezinde Olba'daki *arcosolium* tipinde Hristiyanlığın ilk dönemlerinde kullanılan mezarlar ele alınmıştır. Bunun haricinde Bizans Dönemi sanatını konu alan birçok yayının içerisinde de lahit örneklerine yer verilmiştir (Tezcan, 1989: 251-299; Fıratlı, 1990: 227-229; Ötügen, 1996: 123-128, 255; Parman, 2002: 155-159; Keskin, 2015: 107, 160-161 v.d.).¹

¹ Bkz. kaynakça.

Lahit yapımında, doğa şartlarında uzun yıllar bozulmadan kalabilen dayanıklı bir malzeme olması nedeniyle mermer veya kireçtaşı tercih edilmiştir. Taşın bu özelliğinin yanı sıra eski bir kıta olan Anadolu'nun jeolojik yapısında bol bulunması, çok sayıda taş ocağının açılmasına ve buna paralel olarak da üretilen lahit sayısının ve çeşidinin fazla olmasına etken olmuştur. Roma İmparatorluğu Dönemi'nde (M. S. 2. -3. yüzyıllar) Anadolu ve çevresi için mermer veya taş üretiminin büyük çoğunluğunu yapan dört önemli merkez bulunmaktadır. Bunlar; Phrygia (Frigya) Bölgesi'nde yer alan Dokimeion (Afyon, İncehisar), Bithynia Bölgesinde yer alan Prokonnesos (Marmara Adası), Smyria'da Kuşuni (Belevi, Selçuk, İzmir) ve Bafa Gölü kıyılarındaki Herakleia ve Miletos ocaklarıdır (Bingöl, 2004: 23-24). Roma'lı bir mimar olan Vitruvius taşın kullanılması için nelere dikkat edilmesi gerektiğini anlatır; taş ocaktan yazın alınmalı ve iki yıl dışarıda bırakılmalı. Zarar gören taşlar temellerde kullanılmalıdır (Vitruvius, 2015: 35). Doğanın sınavından geçen taşlar ise göze görünen yerlerde, amaca uygun olarak farklı biçimler verilerek kullanılmaktadır. Nitekim Prokonnesos ocaklarında zamanın ve doğanın tahribatından dayanmış birçok taş lahit, ocağın yakınında açıkta bırakılmıştır (Asgari, 1978: 467-480; 1979: 451-456). Mermer zor elde edilen pahalı bir malzeme olması nedeniyle büyük devlet adamları için lahit yapımında kullanılırken, daha alt seviyede görev yapan kişiler içinde mermere benzeyen, ancak ona göre daha ekonomik bir malzeme olan kireçtaşı tercih edilmiş olmalıdır.²

Hıristiyanlık Dönemi lahit biçimlenişinde daha önceki pagan geleneğin devam ettiği görülür (Koch, 2007: 151). Bunlar genelde dikdörtgen prizma formundaki blok taşın iç kısmının oyularak biçimlendirilmiş lahitlerdir. Bu form terminolojide tekne (Tezcan, 1989:251 veya sanduka (Koch, 2007: 25) olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca lahit oyuğu, banyo küveti şeklinde (Koch, 2007: 25) veya monolit- antropoid denilen tipte baş oyuğu ve vücudun yatırılacağı kısmın bulunduğu şekilde olabilir (Ötügen, 1994: 241-244; Parman, 2002: 155). Katakomplarda ya da kiliselerin içinde, oyularak yapılmış dikdörtgen planlı mezar yerinin önüne yerleştirilen levhalar ise parçalı tipte lahit olarak kabul edilmektedir (Tezcan, 1989:251, 260-262;

² İstanbul Kutsal Havariler Kilisesi'nde bulunan İmparator lahitleri için bkz. Mesarites, 1957; Downey 1959; Grierson 1962; Mango, 1962; Topkapı Sarayı ve çevresinde ele geçen İmparator lahitleri için bkz. Tezcan, 1989: 251-283; Sarıgözel lahiti için bkz. Ölçer, 2010: 199; İşler, 2016: 190. Bizans toplumunda ölüm düşüncesi, ölü gömme geleneği ve mimarisi için bkz. Akyürek 1996: 93-97, ve 2010:166- 177; Çetinkaya, 2011:18-38.

Koch 2007: 151). Lahit kapağı ise düz, yuvarlak veya çatı formunda olabilmektedir.

Paganizm dönemi lahit bezemesinden yola çıkılarak yapılan tipolojide; levhalı, yivli, *gırlanlı*, *frizli*, sütunlu ve sandık lahit olmak üzere altı ana grup bulunmaktadır (Koch: 2001: 40-44). Erken Hristiyanlık Dönemi'nde de lahit yüzeyinin süsleme programı benzemektedir. (Koch, 2007:151-154). Her iki dönem arasındaki temel farklılık lahitlerin bezenmesindeki konu seçiminden gelmektedir. Paganizmde mitolojik konular, yaşam sahneleri ve dekoratif betimler tercih edilirken Hristiyanlık Dönemi lahitlerinde dinsel konu ve sembollerin kullanıldığı görülmektedir.

II. ESERİN TANIMI

Amasya Müzesi bahçesinde sergilenen ve Müze envanter defterine A.83.12.1 numarasıyla kayıt edilmiş olan lahit bu makalenin konusunu oluşturmaktadır.³ Eser, Aksalur Köyü'nden, 26.12.1983 tarihinde, satın alma yoluyla Müze'ye getirilmiştir. Monolit olarak, kireçtaşından yapılmış olan lahit, kapaksızdır. Lahit teknesi 232,5 cm uzunluğunda, 53 cm genişliğinde, dıştan 36 cm yüksekliğinde, içten 29,5 cm derinliğinde ve kenarları 8 cm kalınlığındadır. Eserin ön cephesi bezemeli olup, diğer cepheleri bezemesizdir. Eserin arka yüzeyinde, alt köşelerde kırılmalar ve tahribat nedeniyle çatlaklar mevcuttur. İçte çatlaklar ve murç ile düzeltme izleri görülmektedir (Resim 1- 3).

Lahit ön cephesinde figüratif, bitkisel, geometrik ve sembolik motiflerden oluşan kompozisyon görülür. Lahit yüzeyinin bezenmesinde kabartma, ince kazıma ve oyma tekniği kullanılarak işlenmiştir. Eserin üst kenarı boyunca iki ince şeritin sınırlandığı 7 cm kalınlığında, iç bükey silme uzanmaktadır. Eserin alt kenarından itibaren yukarıya doğru 6 cm genişliğindeki bölüm bezemesizdir. Eserin yaklaşık ortasında kabartma tekniğinde yapılmış büyük bir Latin haçı, üst kenardaki silmeden başlayarak, tabana doğru uzanır. Haçın iki kısa kolundan, simetrik olarak yerleştirilmiş ince daldan çıkan birer yaprak aşağıya doğru sarkmaktadır. Haçın sol ve sağ yanında görülen kabartma tekniğinde yapılmış bezemeler asimetriktir. Sol uçta, 24 cm çapında kenarları çelenk motifi ile bezeli dairenin içinde eşit uzunlukta kollara sahip (Yunan haçı) haç sembolü yer alır. Haçın üstünden geçen üzüm, yaprak ve daldan çıkan spiral uçları ile

³ Lahiti çalışma olanağını verdiği için Amasya Kültür Müdürlüğüne, Amasya Müzesi Müdürü Celal Özdemir'e ve çalışmam sırasında destekleri için tüm Müze çalışanlarına teşekkür ederim.

asma dalı kıvrılarak uzanır ve bir boğa başının üstünden geçerek, aşağı doğru hafif dalgalar yaparak sallanır. Asmanın bir yaprağının damarları belirgin görülürken, diğer yaprağın damarı muhtemelen tahribat nedeniyle net değildir. Daldan aşağı doğru sarkan üzüm salkımının taneleri tek tek işlenmiştir. Asma dalının kıvrımları arasında yer alan bir daire içinde, içleri oyularak biçimlendirilmiş, yedi yapraklı çiçek motifi ile bir mask yer almaktadır. Maskın gözleri, burnu ve ağzı ince kazıma tekniği kullanılarak yapılmıştır. Latin haçının sağ tarafında çarkifelek motifi, 23,5 ve 20 cm. çapında iç içe geçmiş iki halkanın çerçevelediği Yunan haçı ve stilize olarak betimlenmiş bir koç başı bulunmaktadır. Motifleri aralarında kalan boş alanlar ise yürek şeklinde yapraklara sahip kıvrılarak uzanan sarmaşık dalı ile bezenmiştir. Sarmaşığın ucu, ilmek yaparak döndükten sonra Latin haçının üst kenarı ile birleşmektedir. Koç başının yanında bulunan sarmaşığın bazı yerleri tahribat nedeniyle silinmiştir. Sarmaşık yaprağının damarları gibi detaylar verilmemiştir. Oldukça stilize bir anlatım söz konusudur (Resim 1a- 1b).

III. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Anadolu zengin taş ocaklarına (Dokimeion, Ephesos, Aphrodisias, Stratonikeia, Sardes v. d.) sahip olması nedeniyle lahit üretiminde önemli bir yere sahiptir (Asgari, 1979: 452-456, Lev. 249; Bingöl, 2004: 21-25). Ocaktan taşın çıkarılmasından, üretime kadar geçen süre zor ve zahmetli olup, en az iki yıl sürmektedir. Bu durum maliyetin artmasına da sebep olmaktadır. Artan maliyetler ise lahit talep edebilecek ekonomik güce sahip olan kitleyi de belirlemektedir. İmparatorlar, yüksek rütbeli devlet ve din adamları, soylu zengin kişiler için az sayıda lahit üretilmeye başlanmıştır. Mermer lahitlere gücü yetmeyen daha düşük gelir seviyesine sahip kişiler ise daha ucuz olması sebebiyle kireçtaşından yapılmış, yerel üretimi tercih etmiştir. Amasya Müzesi'nde sergilenen lahit Aksular Köyü'nden satın alınma yolu ile müzeye getirilmiştir. Lahitin konulduğu özgün yerin bilinmemesi ve kitabesinin de olmaması lahit hakkındaki bilgilerimizi sınırlar. Ancak eserin kireçtaşından üretilmiş olması, kullanan kişinin ekonomik durumu ya da statüsünün orta seviyede olduğunu gösterir. Amasya Kentinin taş bakımından zengin bir bölge olması ve günümüzde de açık olan taş ocaklarının varlığı üretimin yerel bir atölye tarafından yapılmış olduğunu düşündürür.

Amasya lahiti dıştan dikdörtgen prizma şeklinde ve içten ise derin bir oyuk formundadır. Bu form terminolojide tekne (Tezcan, 1989:251 veya sanduka (Koch, 2007: 25) olarak tanımlanmaktadır). Eserin üst kenarlarının düz olması ise lahitin bir levha ile kapatılmış olma ihtimalini akla getirmektedir.

4

Antik lahitler bazen farklı dönemlerde tekrar kullanılmıştır. Bu tip kullanımlarda tarihlendirmeye ilişkin herhangi bir kesin veri bulunmadığından, eser yüzeyindeki bezemelerin incelenmesi ipucu sağlamaktadır.⁵ Lahit yüzeyindeki süslemeler traşlama yöntemi ile ya tamamen ya da kısmen silinmekte ve bezemenin tekrar işlenebilmesi için düzgün bir yüzey elde edilmektedir. Daha sonraki aşamada ise tercih edilen motifler kabartma veya kazıma teknikleri kullanılarak yeniden işlenmektedir. Roma İmparatorluk sınırları içinde farklı bölgelerde ele geçen bu tip lahit örneklerinde bu nedenle pagan unsurların yanı sıra, haç motifi veya kitabe gibi Hıristiyanlığa ait öğeler birlikte görülmektedir (Koch, 2007: 155). Amasya örneğinde de böyle bir durum söz konusudur. Lahit bezemesinde haç ve bitkisel motifler Hıristiyanlık Dönemi'ni, mask ve hayvan başları ise Paganizm Dönemi'ni yansıtmaktadır. Ancak tarihlendirilmeye ilişkin kesin bir verinin bulunmaması ve kompozisyonun bir bütün olarak değerlendirilmesi iki soruyu akla getirmekte ve hemen sonuca gidilmesini engellemektedir; Birincisi, lahit Paganizm Dönemi'nde yapılmış ve Erken Hıristiyanlık Dönemi'nde tekrar mı kullanılmıştır? İkinci soru ise eser geçiş dönemi özelliği gösteren bir örnek midir? Hıristiyanlığın başlangıcında Roma Devleti tarafından yoğun baskıya maruz kalan insanlar dinlerini gizlilik içerisinde sürdürmek zorunda kalmaları inançların sembolik ifade edilmesini zaruri kılmıştır. 4. yüzyıldan itibaren Roma İmparatorluğu'nda Hıristiyanlığın resmi bir din olarak kabul edilmesini müteakip ise yeni dinin kendine özgü sembolik anlatımı, yaygın artistik dilin özellikleri ve Antik gelenekler ile hızlı bir şekilde etkileşime girip sanatı etkilemeyi başlamıştır. Erken Hıristiyanlık-Bizans Dönemi sanatı olarak tanımlanan bu dönemin başlangıcında henüz geçmişinden kopamayan, yeni şekillenmeye başlayan ve kuralları belirginleşmemiş olan sanatsal bir anlatım söz konusudur.

⁴ Roma'daki lahitlerin kapakları düzdür. Ravenna ve Doğu'daki bölgelerde ise kapak, çatı formundadır. Böylelikle lahit ölünün evi olarak vurgulanmıştır. Yuvarlak formda kapak nadir olarak görülmektedir. Lahit kapak formları hakkında detaylı bilgi için bkz Koch, 2001: 28-33; Koch, 2007: 151.

⁵ Antik Dönemde yapılmış ve Orta Bizans Dönemi'nde ikinci kez kullanılmış olan Adana Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen Misis Lahdi için bkz. Aydın, 2017.

Bundan dolayı lahit bezemelerinde paganizm ve Hıristiyanlığa ait öğeler birlikte kullanılmış olmalıdır. Amasya lahiti de bu etkileşimin bir örneğidir. Paganizmi yansıtan mask, boğa ve koç başına rağmen Hıristiyanlık motif ve sembollerin düzenlenme şekilleri (haçların yerleştirilişi, formları, asma dalının dolaşım şekli, haçtan sarkan yapraklar, sarmaşık dalları) iki farklı dönemin kullanımından ziyade bir geçiş dönemi özelliği gibidir. Eser yüzeyinin tıraşlandığı düşüncesinden hareket edip, Pagan Dönem'e ait benzer örnekleri incelendiğinde mask ve hayvan figürlerinin görünümü ve lahit yüzeyine yerleştirilişi bağlamında benzemediğini görürüz. ⁶

Lahit yüzeyinde görülen kompozisyonun birebir benzeri olan örneği mevcut değildir. Ancak motif bağlamında eser incelendiğinde; figüratif, bitkisel, geometrik ve sembolik motiflerin bir arada kullanıldığı görülmektedir. Üzüm ve yaprakları ile asma dalı, sarmaşık, çiçek, çarkifelek ve haç motifinin Hıristiyanlık Dönemi öncesi ve sonrası sanatında da yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir (Parman, 2002: 155).⁷ Ancak Hıristiyan sanatı içinde dinsel anlam kazanarak birer sembole dönüşmüş ve taş eserlerin bezenmesinde de yaygın olarak kullanılmıştır. Yaprakları ve üzüm salkımları ile asma dalı Kurtarıcı'nın sembolüdür. Asma bağında olan insan Tanrı'nın himayesinde ve onun kilisesindedir (Ferguson, 1966: 30-31, 39-40). Sarmaşık bitkisi, ölümün ve ebedi yaşamın sembolüdür. Sarmaşık ise ölümlü ve sonrasındaki ebedi yaşamı sembolize eder (Ferguson 1966: 33). Sarmaşığın haçın içinden çıkması ve haça dolanması da Hıristiyan inancına sarılanların ölümsüzlüğünü ifade eder. Haç, İsa'nın insanlığın günahlarını çekerek kurtarmak adına kurban edilmesini gösteren dinsel bir semboldür. Bir sembol olarak kullanılması İsa'nın tutkusunu ve bu uğurda ödediği kefareti sembolize eder (Ferguson, 1966: 164-165).

Pagan lahitleri ile Hıristiyan lahitleri arasındaki bir diğer fark kabartmaların yapılma tekniğidir. Özellikle düz bir yüzey izlenimi veren kabartmadan derine inen çukur kabartmaya geçilmesi M. S. 4. yüzyılda olur. Figürlerin ya da motiflerin çevreleyen hat üzerinde matkapla birbirine yakın delikler

⁶Pagan Dönemine ait gırtlı lahitlerin bezenmesinde, gırtlıların birleşme yerinde boğa başı, köşelerde koç başı ve aralarda ise masklar kullanılmaktadır. Benzer örnekler için bkz. Koch, 2010: Res. 55, 57, 58;

⁷Asma dalı benzer örnekler için bkz. Dalton, 1961: 154; Dehli, 2005: 21, 49,77; Serdar, 2010:108-109; Keskin, 2015: 87, 150-151. Sarmaşık için bkz. Tezcan 1989: 353-354, Res. 507; Serdar, 2010:123; Keskin, 2015:136-137. Haç hakkında bilgi ve örnekler için bkz. Israeli, 2000:126-127; Serdar, 2010:139-141; Keskin, 2015: 63,-66, 86, 90- 92, 97-99, 101 v.d.; Aydın, 2017: 34. Çarkifelek motif için bkz. Serdar, 2010:138-139.

açılmakta ve sonra bu delikler keskiyle içleri oyularak derinleştirilirdi (Koch, 2007: 48, 51; Akçay, 2008: 22). Amasya lahitinin yüzey bezenmesinde kabartma, oyma ve kazıma teknikleri birlikte kullanılmıştır. Ancak kabartma tekniği diğerlerine göre daha yoğundur. Kabartma tekniği alçak ve yüksek olmak üzere iki şekilde görülmektedir. Boğa ve koç başı, çarkifelek motifi ve mask diğer bezeme motiflerine göre kabartması daha yüksektir. Motif ve figürlerin bir araya gelmesinde dekoratif kaygı nedeniyle boş yüzey bırakmama durumu söz konusudur. Motiflerin ve figürlerin işlenmesinde ise detaydan uzak, stilize edilmiş anlatım görülür.

Sonuç olarak Amasya lahiti, bezeme özelliklerinden yola çıkılarak 4.-6. yüzyıllar arasına tarihlendirilmiştir. Eserin kireçtaşından üretilmesi ve bezemelerin üslubu yerel bir atölyenin ürünü olduğunu göstermektedir.

RESİMLER

Resim 1a: Lahit ön cephe çizimi (Keskin, 2018)

Resim 1b: Lahit ön cephesi (Keskin, 2018)

Resim 2: Lahit arka cephesi (Keskin, 2018)

Resim 3, 4: Lahit yan cephesi ve üstten görünüm (Keskin, 2018)

KAYNAKÇA

- AKÇAY, Tuna. (2008). “Lahitlerin Tarihsel Gelişimi”, *Arkeoidea Dergisi*, S.5, ss. 22-26.
- AKÇAY, Tuna. (2008), *Olba Mezarları*, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin.
- AKYÜREK, Engin. (1996), *Bizans'ta Sanat ve Ritüel*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- AKYÜREK, Engin. (2010), “Bizans Toplumunda Ölüm”, *Bizantion'dan İstanbul'a Bir Başkent'in 8000 Yılı* (Küratör N. Ölçer), Sabancı Müzesi, İstanbul, ss. 166-177.
- ASGARİ, Nuşin. (1977), “Die Halbfabrikate Kleinasiatischer Girlandensarkophage und Ihrer Herkunft”, *Archäologischer Anzeiger* 92, A, ss. 329-380.
- ASGARİ, Nuşin. (1978a), “Die Nekropole von Kalchedon”, (Hrsg.Sencer Şahin), *Studien zur Religion und Kultur Kleinasien*, Festschrift F. K. Dörner, ss. 1- 92.
- ASGARİ, Nuşin. (1978b), “Roman and Early Byzantine Marble Quarries of Proconnesus”, *The Proceedings of the Xth International Congress of Classical Archaeology*, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, ss. 467-480.
- ASGARİ, Nuşin. (1979), “Anadolu'da Antik Mermer Ocakları”, *VIII. Türk Tarih Kongresi I*, ss. 451-456.
- ASGARİ, Nuşin. (1982), “Uşak Selçukler ve Çevresinden Roma Çağı Lahitleri ve Mermer Ocakları”, *Türk Arkeoloji Dergisi*, S. XXV-2 (1981), ss. 11-48.
- AYDIN, Ayşe. (2017), “Adana Arkeoloji Müzesi'ndeki 6610 Numaralı Misis (Mopsuestia) Lahdi”, *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.42, ss. 27-43.

- BİNGÖL, Orhan. (2004), *Arkeolojik Mimari'de Taş*, Homer Kitabevi, İstanbul.
- BUYRUK, Hasan. (2013), "Adana Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Hristiyanlarca Kullanılmış İki Antik Lahit", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, cilt.6, S.27, ss.166-177.
- ÇELİK, Ahmet. (2010), *Adana Müzesi Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- ÇETİNKAYA, Halük. (2011), "Roma ve Bizans İmparatorluklarında Ölüm Algısı ve Mezar Türleri", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 3, ss. 18-38.
- DALTON, Ormonde Maddock. (1961), *Byzantine Art and Archaeology*, New York.
- DEHLI, Arne. (2005), *Treasury of Byzantine Ornament*, Dover Pictorial Archive Series, The United States of America.
- DOWNEY, Glanville. (1959), "The Tombs of the Byzantine Emperors in the Church of the Holy Apostles in Constantinople", *Journal of Hellenic Studies* 79, ss. 27-51
- FELD, Otto. (1970), "Mittelbyzantinische Sarkophage", *RQ* 65, ss. 158-184.
- FERGUSON, George. (1966), *Signs and Symbols in Christian Art*, Oxford University Pres.
- FIRATLI, Nezh. (1990). *La Sculpture Byzantine Figurée Au Musée Archéologique D'Istanbul*, Jean Maisonneuve, Paris.
- GRIERSON, Philip.(1962), "The tombs and obits of the Byzantine Emperors (337-1042)", *Dumbarton Oaks Papers* 16, ss. 1-63.
- ISRAELI, Yael, MEVORAH, David. (2000), *Cradle of Christianity*, Israel Museum, Jerusalem.
- İDİL, Vedat. (1998), *Likya Lahitleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 3. Baskı.
- İŞLER, Bülent (2010). "Sion'lu Aziz Nikolaos'un Batı Asarcık Yerleşimi'ndeki Mezar Yapısı", *Bizans ve Çevre Kültürleri Prof. Dr. S. Yıldız Ötügen'e Armağan* (Ed. Sema Doğan, Mine Kadiroğlu), Yapı Kredi Kültür ve Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- İŞLER, Bülent (2016). "Demre'nin Zeytin Mevkii'ndeki Erken Bizans Dönemi Lahitleri", *Arkeoloji ve Sanat*, S.153, ss. 183-198.
- İŞLER, Bülent (2017). "Karabel Asarcık'taki Sion Manastırı Mezar Odası ve Bizans Lahitleri", *Seleucia*, S. 7, ss. 161-185.
- KARAÜZÜM, Gül. (2005), *Doğu Dağlık Kilikya Bölgesi Lahitleri*, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin.
- KESKİN, Esra. (2015), *Küçük Asya'da Kutsal Kent Euchaita ve Bizans Dönemi Taş Eserleri*, Gece Kitaplığı Yayınevi, Ankara, 2. Baskı.
- KOCH, Guntram. (2001), *Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri* (Çev. Z. Zühre İlkelen), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

- KOCH, Guntram. (2007), *Erken Hıristiyan Sanatı* (Çev. Ayşe Aydın), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- KOCH, Guntram. (2010), Türkiye'deki Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri, *Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü*, Antalya.
- MANGO, Cyril. (1962), "Three Imperial Byzantine Sarcophagi Discovered in 1750", *Dumbarton Oaks Papers* 16, ss. 397-402.
- MESARİTES, N. (1957), "Description of the Church of the Holy Apostles at Constantinople (Greek text edited with translation, commentary, and introd. By. G. Downey)", *Transactions of the American Philosophical Society* 47/6, ss. 855-924.
- ÖLÇER, Nazan. (Küratör) (2010), *Bizantion'dan İstanbul'a Bir Başkent'in 8000 Yılı*, Sabancı Müzesi, İstanbul, ss. 189-255.
- ÖTÜKEN, Yıldız. (1994), "Ein monolit-anthropoider Sarkophag in Karasu", *Tymiama stē mnēmē tēs Laskarinas Borua* (Ed. R. Andreade) (Essays in Memory of L. Boruas), Atina, ss. 241-244.
- ÖTÜKEN, Yıldız. (1996), *Forschungen im nordwestlichen Kleinasien*, IstMit. Beih. 41, Tübingen.
- ÖZER, Elif. (2000), "Likya Bölgesi Ölü Gömme Adetleri Üzerine Genel Bir Bakış", *Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 1/2, ss.359-388.
- ÖZER, Elif. (2016), "Likya Lahitleri", *Lukka'dan Likya'ya Sarpedon ve Aziz Nikolaos'un Ülkesi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, ss. 422-433.
- PARMAN, Ebru. (2002), *Ortaçağ'da Bizans Döneminde Frigya (Phrygia) ve Bölge Müzelerindeki Bizans Taş Eserleri*, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- SERDAR, Pınar.(2010), *Likya ve Pamfilya Bölgeleri'ndeki Bizans Dönemi Taş Eserlerinin Motif, Bezeme Tekniği ve Malzeme Değerlendirmesi*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- TEZCAN, Hülya. (1989), *Topkapı Sarayı ve Çevresinin Bizans Devri Arkeolojisi*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul.
- VITRUVİUS. (2015), *Mimarlık Üzerine On Kitap* (Çev. S. Güven), Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, 6. Baskı.